

Eiropas migrācijas tīkla

Latvijas kontaktpunkta ziņojuma

Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība Latvijā:

situācijas analīze no 2017. līdz 2022. gadam

Kopsavilkums latviešu valodā

Pilsonības un migrācijas
lietu pārvalde

EMN
Eiropas migrācijas tīkls
LATVIJA

Ar Eiropas Savienības Padomes 2008. gada 14. maija lēmumu Nr.2008/381/EK tika izveidots Eiropas migrācijas tīkls, kura mērķis ir pildīt Eiropas Kopienas un dalībvalstu institūciju informācijas vajadzības, sniedzot aktuālu, objektīvu, uzticamu un salīdzināmu informāciju par migrācijas un patvēruma jomu, tādā veidā atbalstot Eiropas Savienības politikas veidošanu minētajās jomās. Eiropas migrācijas tīklu izmanto arī, lai sabiedrībai nodrošinātu informāciju par šiem jautājumiem. Tīklu veido Eiropas Komisija un dalībvalstu nozīmēti kontaktpunkti. Katrs kontaktpunkts izveido valsts migrācijas tīklu.

Kontaktpunkts sagatavo Latvijas ziņojumus EMT izpētes darbiem, kuru tēmas ir noteiktas attiecīgā gada darba programmā. Izpētes darbu tēmas ir saistītas ar trešo valstu valstspiederīgo migrācijas jomu.

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kontakti:

Čiekurkalna 1.līnija 1, k-3,

Rīga, Latvija, LV-1026

Tālrunis: +371 67219492

E-pasts: emn@pmlp.gov.lv

Tīmeklis: www.emn.lv

Darbu izstrādāja:

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts, sadarbībā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, Valsts darba inspekcijas un Valsts robežsardzes ekspertiem.

Projekts tika finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Eiropas Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Satura rādītājs

1. Valsts tiesiskā un politiskā regulējuma izmaiņas	7
1.1. Valsts politikas prioritātes	8
1.2. Debates sabiedrībā un politikā par trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbinātību Latvijā	8
1.3. Galvenās izmaiņas tiesību aktos, politikā un praksē attiecībā uz trešo valstu pilsoņu nelikumīgu nodarbinātību	9
1.3.1. Izmaiņas tiesību aktos	9
1.3.2. Izmaiņas politikā	11
1.3.3. Izmaiņas praksē	11
1.4. Plānotās izmaiņas tiesību aktos, politikā un praksē	12
1.4.1. Izmaiņas tiesību aktos	12
1.4.2. Izmaiņas politikā	13
1.4.3. Izmaiņas praksē	13
2. Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršana	14
2.1. Pastiprināti uzraudzītās tautsaimniecības nozares	15
2.2. Nozaru riska novērtējumi un darba devēju profili	15
2.3. Novēršanas pasākumi	16
2.4. Izaicinājumi un labā prakse	16
3. Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības atklāšana	18
3.1. Izmaiņas un uzlabojumi pārkāpumu atklāšanā	19
3.2. Pārbažu skaits un efektivitāte	19
3.3. Sadarbības iniciatīvas	21
3.4. Izaicinājumi un labā prakse	22
4. Sankcijas trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgā nodarbinātībā iesaistītajiem darba devējiem	23
4.1. Izmaiņas tiesību aktos	24
4.2. Izaicinājumi un labā prakse	25
5. Iznākumi nelikumīgā nodarbinātībā iesaistītajiem trešo valstu valstspiederīgajiem	26
5.1. Iznākumi nodarbinātajiem dažādos apstākļos	27
5.2. Procedūra sūdzību iesniegšanai pret darba devēju	27
5.3. Neizmaksātā atalgojuma atgūšana un informācijas sniegšana par tiesībām	28
6. Secinājumi	30

Kopsavilkums

Nelikumīgas nodarbinātības novēršana ir Eiropas Savienības (turpmāk – ES) politikas mērķis un prioritāte. Jebkāda veida trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība ES dalībvalstīs samazina nodokļu ieņēmumus, nelabvēlīgi ietekmē sociālās apdrošināšanas sistēmu finansēšanu, kā arī kropļo godīgu konkurenci starp uzņēmumiem. Papildus negatīvajai ekonomiskajai ietekmei, darba devēji, kuri izmanto nelikumīgu nodarbinātību, nesniedz darbiniekiem pietiekamu informāciju par minimālo darba apstākļu standartiem, nodarbinātības noteikumiem un darbinieku tiesībām, kas palielina risku, ka darbinieki tiks pakļauti ekspluatācijai.

Iespēja strādāt ES bez nepieciešamā tiesiskā statusa kļūst par vienu no galvenajiem nelikumīgas migrācijas virzītājspēkiem. Nelikumīga nodarbinātība ir sarežģīta problēma, kas ietekmē vairākas jomas, tostarp migrāciju, nodarbinātību, sociālo politiku, fiskālo politiku un personas tiesības. Kaut arī nelikumīgas nodarbinātības mērogs un biežums dažādās valstīs, mazos un lielos uzņēmumos un ekonomikas nozarēs atšķiras, darba devēji iesaistās nelikumīgas nodarbinātības shēmās, lai samazinātu darbaspēka izmaksas un apietu noteikumus, izmantojot darbiniekus, kuri ir gatavi strādāt zemas kvalifikācijas un zemi atalgotu darbu grūtos un nedrošos apstākļos. Šiem darbiniekiem bieži vien nav alternatīvu darba iespēju. Rezultātā nelikumīgas nodarbinātības novēršana atrodas nodarbinātības, migrācijas un cilvēktiesību jautājumu krustpunktā.

Nacionālajā ziņojumā Eiropas migrācijas tīkla izpētes darbam "Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība: 2017.-2022. gada situācijas analīze" ir iespējams iepazīties ar būtiskākajām izmaiņām normatīvajos aktos un valsts politikā, ieviestajiem nelikumīgas nodarbinātības novēršanas un atklāšanas pasākumiem, un sankcijām iesaistītajiem darba devējiem un trešo valstu valstspiederīgajiem.

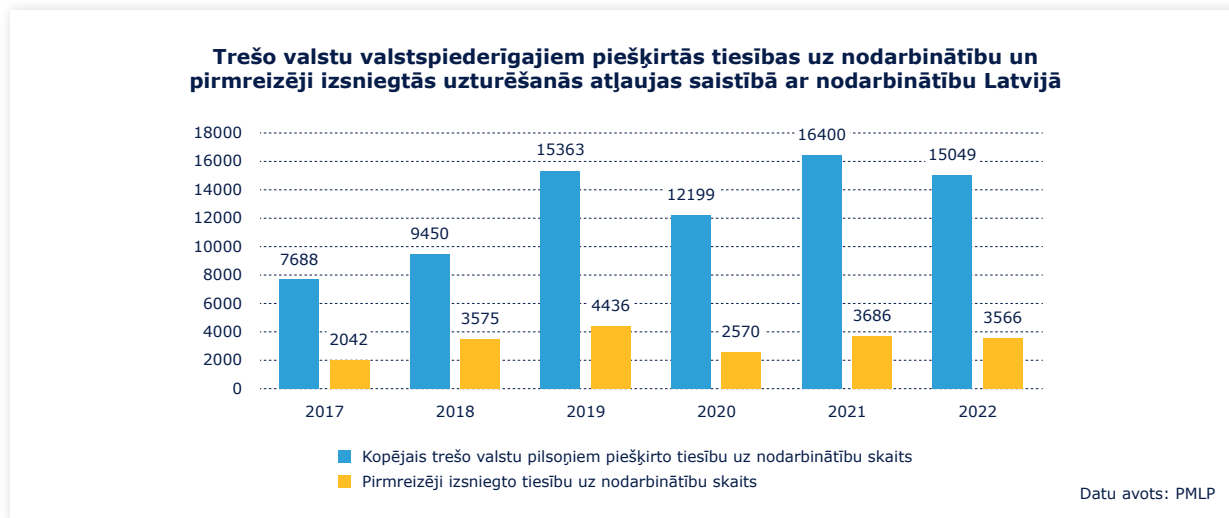
Latvijā trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātību kontrolē trīs kompetentās iestādes - Valsts darba inspekcija (turpmāk – VDI), Valsts ieņēmumu dienests (turpmāk – VID) un Valsts robežsardze (turpmāk - VRS):

- VDI veic valsts uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā,
- VID pārbauda iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu aprēķināšanas un maksāšanas budžetā pareizību, veicot darba devēju tematiskās pārbaudes,
- VRS uzdevums ir kontrolēt, kā tiek ievēroti noteikumi par ārzemnieku ieceļošanu, uzturēšanos, nodarbinātību, izceļošanu un tranzītu Latvijas Republikas teritorijā. VRS ir tiesīga piemērot administratīvos sodus par pārkāpumiem, kas paredzēti Imigrācijas likumā.

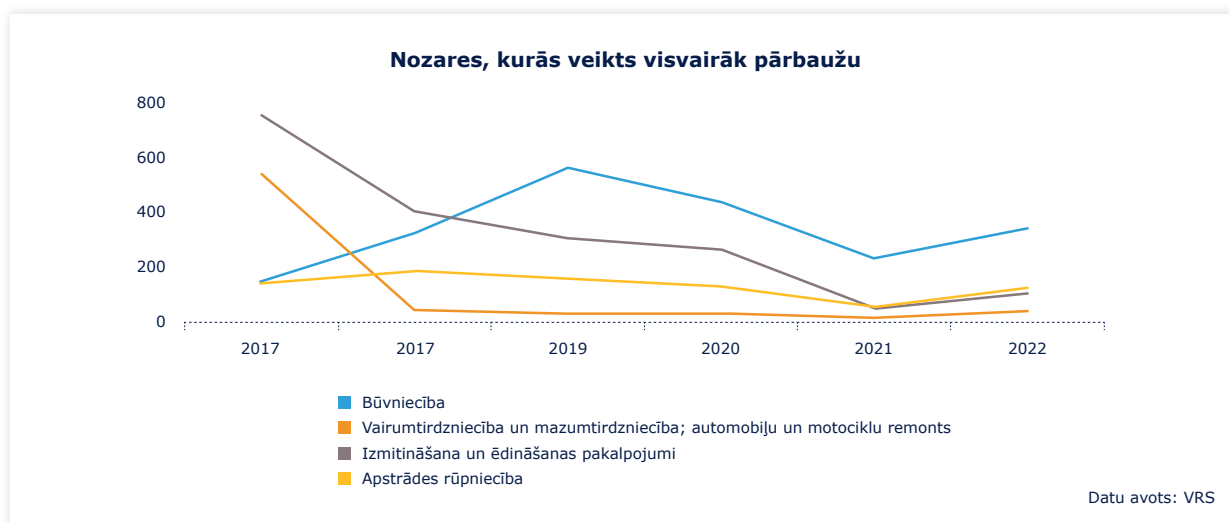
Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršana nav Latvijas valsts politikas prioritāte, lai arī tā ir pastarpināti saistīta ar nelikumīgas migrācijas novēršanu un ēnu ekonomikas apkarošanu, kas ir būtiskas valsts politikas prioritātes. Veiktās izmaiņas normatīvajos aktos ir fokusētas uz ārzemju darbinieku piesaisti un ar to saistītās likumīgās migrācijas veicināšanu un procedūras atvieglošanu, lai mazinātu darbaspēka trūkumu. Pārskata periodā tika atviegloti nodarbinātības nosacījumi trešo valstu valstspiederīgajiem tādās specialitātēs, kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu, samazinot laika periodu, kurā vakancei jābūt brīvai pirms Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (turpmāk – PMLP) apstiprina ielūgumu trešās valsts valstspiederīgajam.

Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība Latvijā:

situācijas analīze no 2017. līdz 2022. gadam

VDI un VRS veic kopīgas pārbaudes dažādu nozaru uzņēmumos. Pastiprināti tiek uzraudzītas tās nozares, kurās konstatēti visvairāk pārkāpumi, piemēram, būvniecība, kurā ilgstoši visbiežāk tiek konstatēta neregistrēta nodarbinātība. VDI un VRS sadarbojas, lai atklātu trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības gadījumus, taču grūtības rada ātra informācijas un pierādījumu iegūšana, dažādās un mainīgās nelikumīgas nodarbinātības formas, nodarbināto nevēlēšanās sadarboties un vainīgo identificēšana.

Ziņojumam nepieciešamā informācija iegūta no Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem, Iekšlietu ministrijas, Labklājības ministrijas, Valsts robežsardzes un Valsts darba inspekcijas amatpersonu sniegtās informācijas.

Ziņojuma kopsavilkums latviešu valodā izstrādāts, balstoties uz informāciju, kas sagatavota, sniedzot atbildes uz jautājumiem, kas iekļauti vienotā veidlapā. Nacionālais ziņojums angļu valodā pieejams šeit:

www.emn.lv/en/illegal-employment-of-third-country-nationals-2017-2022-situation-analysis-national-contribution-from-latvia/

Definīcijas¹

Nelikumīga nodarbinātība:

saimnieciskā darbība, kas veikta, pārkāpjot tiesību aktos atrunātos noteikumus.

Nelikumīga uzturēšanās:

tāda trešās valsts valstspiederīgā atrašanās ES dalībvalsts teritorijā, kurš neatbilst vai vairs neatbilst ieeļošanas nosacījumiem, kā noteikts Regulas (ES) 2016/399 (Šengenas Robežu kodekss) 5. pantā, vai arī citiem ieeļošanas, uzturēšanās vai pastāvīgas uzturēšanās nosacījumiem šajā ES dalībvalstī.

Trešās valsts valstspiederīgā, kurš nelikumīgi uzturas valstī, nelikumīga nodarbinātība:

nelikumīgi dzīvojoša trešās valsts valstspiederīgā nodarbinātība

Trešās valsts valstspiederīgā, kurš likumīgi uzturas valstī, nelikumīga nodarbinātība:

nodarbinātība, kas attiecas uz trešās valsts valstspiederīgo, kurš likumīgi uzturas ES, bet strādā ārpus uzturēšanās atļaujas nosacījumiem un/vai bez darba atļaujas, uz kuru attiecas katras ES dalībvalsts tiesību akti.

Ēnu ekonomika / neformālā ekonomika:

visas saimnieciskās darbības, ko veic darba ņēmēji un saimnieciskās vienības, kuras nereglamentē vai nepietiekami reglamentē tiesību akti.

Platformu darbs:

darbs, ko organizē, izmantojot digitālu darba platformu, un ko Savienībā veic persona, pamatojoties uz līgumattiecībām starp digitālo darba platformu un personu, neatkarīgi no tā, vai starp personu un pakalpojuma saņēmēju pastāv līgumattiecības.²

---

1 Izmantoti Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīcā iekļautie termini un definīcijas, ja vien nav noteikts citādi.

2 Eiropas Komisija, Priekšlikums Eiropas parlamenta un Padomes direktīva par darba nosacījumu uzlabošanu platformu darbā, COM (2021) 762, 2. panta 2. punkts – Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0762>

1.

Valsts tiesiskā un politiskā regulējuma izmaiņas

1.1. Valsts politikas prioritātes

Viena no valsts prioritātēm ir trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas migrācijas novēršana kā tāda, it īpaši attiecībā uz migrantu plūsmu no Baltkrievijas, nevis vēršanās pret trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbinātību. 2022. gada Deklarācijā par Ministru kabineta iecerēto darbību³ iekļauts punkts par apņemšanos nodrošināt valsts ārējās robežas izbūvi un īstenot efektīvu stratēģiju, lai novērstu nelegālās imigrācijas riskus uz ārējās robežas. Kā arī Valdības rīcības plānā Deklarācijas īstenošanai⁴ norādīts, ka jānodrošina uzturēta un attīstīta ārējās robežas kontrole un aizsardzība atbilstoši ES ārējām robežām izvirzītajām prasībām, kā arī nodrošināta savlaicīga reaģēšana uz identificētiem draudiem (tai skaitā trešo valstu pilsoņu nelikumīga pārvietošana jeb nelikumīga imigrācija). Vēl viena valsts politikas prioritāte jau ilgstoši ir cīņa ar ēnu ekonomiku, kas atspoguļojas gan sabiedriskajos medijos, gan valdības un ministriju politiskajos dokumentos. Kā norādīts 2019. gada Deklarācijā⁵, valdība apņemas turpināt īstenot pasākumus ēnu ekonomikas ierobežošanai, prioritāri īstenojot pasākumus nodokļu samaksas uzlabošanai un godīgas konkurences veicināšanai tautsaimniecības nozarēs ar augstāko ēnu ekonomikas risku, lai sekmētu ekonomisko izaugsmi tautsaimniecībā kopumā. Līdzīgi punkti iekļauti arī 2022. gada Deklarācijā, taču, tā kā trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības gadījumu skaits Latvijā ir salīdzinoši neliels, šis aspekts stratēģijā cīņai pret ēnu ekonomiku netiek uzsvērts un tādējādi nav uzskatāms par valsts politikas prioritāti.

1.2. Debates sabiedrībā un politikā par trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbinātību Latvijā

2018. gadā saistībā ar pieaugošo ārzemju studentu skaitu, no kuriem liela daļa ir trešo valstu valstspiederīgie, sabiedriskajos medijos tika apspriesti jautājumi par studentu nelikumīgu nodarbinātību. 2018. gadā trešo valstu valstspiederīgie studenti lielākoties drīkstēja strādāt tikai 20 stundas nedēļā, tāpēc izskanēja viedoklis, ka šādi trešo valstu valstspiederīgo studentu nodarbināšanas noteikumi neveicina likumīgu nodarbinātību un nodokļu nomaksu.⁶ Vienlaikus sabiedriskajos medijos tika atspoguļots arī viedoklis, ka trešo valstu valstspiederīgie izmanto studenta statusu, lai primāri strādātu, nevis studētu, tāpēc nepieciešams ierobežot trešo valstu valstspiederīgo studentu skaitu vai tiesības uz nodarbinātību.⁷

Paralēli diskusijām sabiedriskajos medijos par trešo valstu valstspiederīgo studentu nodarbināšanu, diskusijas notika arī politikā, un 2018. gadā Imigrācijas likumā, kas trešo valstu valstspiederīgajiem studentiem paredz tiesības uz nodarbinātību līdz 20 stundām nedēļā pie jebkura darba devēja tika iekļauts papildinājums, kas paredz tiesības uz nodarbinātību līdz 40 stundām nedēļā studiju brīvlaika periodā.⁸

3 Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 2022. gada 14. decembris. – Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/14490/download?attachment>

4 Ministru kabineta rīkojums Nr. 210 "Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai" – Latvijas Vēstnesis Nr. 91, 09.05.2019. – [stājās spēkā 07.05.2019. / zaudēja spēku 20.04.2023.] – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/306691-par-valdibas-ricibas-planu-deklarācijas-par-artura-krisjana-karina-vadita-ministru-kabineta-iecereto-darbibu-istenosani>

5 Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 2019. gada 23. janvāris. – Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/mk/files/media_file/kk-valdibas-deklaracija_red-gala-1.pdf

6 Ārvalstu studentu nodarbinātības kārtība atgrūž nodokļu maksātājus. – Pieejams: <https://ir.lv/2018/04/09/arvalstu-studentu-nodarbinatibas-kartiba-atgruz-nodoklu-maksatajus/>

7 Jānis Dombrava: ārvalstu studenti – kebabu cepēji. – Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/versijas/janis-dombrava-arvalstu-studenti-kebabu-cepeji.d?id=50034553>

8 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 132, 21.06.2018., stājās spēkā 18.07.2018. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300109-grozijumi-imigrācijas-likuma>

2019. gadā sabiedriskajos medijos tika apspriestas tēmas saistībā ar trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbināšanas gadījumu skaita pieaugumu. Aktualizējās jautājums par darbinieku trūkumu dažādās nozarēs, piemēram, lauksaimniecībā, būvniecībā u.c., un par darba devēju grūtībām piesaistīt viesstrādniekus, kā arī par pret viesstrādniekiem izdarītajiem pārkāpumiem, piemēram, neizmaksāta vai daudz mazākā apmērā nekā solīts izmaksāta darba alga.^{9 10}

2019. gadā arī politikā tika apspriests darbaspēka trūkums un nepieciešamība atvieglot trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanas procedūru, kā rezultātā 2019. gada 10. decembrī tika pieņemti grozījumi Ministru kabineta noteikumos Nr. 55 "Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu", saīsinot obligāto vakances publicēšanas periodu no vismaz mēneša līdz 10 darbdienām¹¹, tādējādi paātrinot trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanas procesu.

2020. gadā sabiedriskajos medijos parādījās ziņas par trešo valstu valstspiederīgo darba ņēmēju skaita samazināšanos Latvijā.¹² Kā iemesls tam tika minēta pandēmija un ar to saistītie ceļošanas ierobežojumi, kā arī pieprasījuma izmaiņas dažādās nozarēs. Kopumā gan darbaspēka trūkuma problēma tādās nozarēs kā IT, būvniecība un transports saglabājas.

1.3. Galvenās izmaiņas tiesību aktos, politikā un praksē attiecībā uz trešo valstu pilsoņu nelikumīgu nodarbinātību

1.3.1. Izmaiņas tiesību aktos

2017., 2018. un 2019. gadā tika pieņemti vairāki likumu un Ministru kabineta noteikumu grozījumi, lai atvieglotu trešo valstu valstspiederīgo darbinieku piesaistīšanu un nodarbināšanu un veicinātu likumīgu nodarbinātību.

2017. gada 2. martā stājās spēkā grozījumi Imigrācijas likumā¹³, papildinot tajā iekļauto uzskaitījumu ar gadījumiem, kādos trešās valsts valstspiederīgajam var piešķirt tiesības uz nodarbību. Ministru kabinets nosaka to specialitāšu (profesiju) sarakstu, kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu un kurās darbā Latvijas Republikā var tikt uzaicināti trešo valstu valstspiederīgie. Minētajā specialitātē uzaicinātajam trešās valsts valstspiederīgajam var piemērot atvieglotus uzņemšanas nosacījumus. Uz šo profesiju pārstāvjiem, kuri pieprasa ES zilo karti, tiek attiecināts zemāks minimālās algas kritērijs, iepriekšējā gada vidējai darba samaksai piemērojot koeficientu 1,2, nevis 1,5, un, ja saskaņā ar normatīvajiem aktiem pirms trešās valsts valstspiederīgā uzaicināšanas nepieciešams Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrēt brīvu darba vietu, šai darba vietai jābūt brīvai ne mazāk kā 10 darbdienas. 2018. gada 7. martā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr. 108 "Specialitātes (profesijas), kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu un kurās darbā

9 Latvijā strauji augusi imigrantu nelegālā nodarbināšana. –

Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/latvija-straужи-augusi-imigrantu-nelegala-nodarbinasana-14218233>

10 Sola pat 2000 eiro mēnesī: kā ārzemnieki iekrīt uz sludinājumiem par darbu Latvijā. –

Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/348231-sola-pat-2000-eiro-menesi-ka-arzemnieki-iekrit-uz-sludinajumiem-par-darbu-latvija>

11 Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 28. janvāra noteikumos Nr. 55 "Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu", Latvijas

Vēstnesis, Nr. 258, 10.12.2019., stājās spēkā: 28.12.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/311662-grozijumi-ministru-kabineta-2014-gada-28-janvara-noteikumos-nr-55-noteikumi-par-arzemnieku-nodarbinasanu>

12 Viesstrādnieku skaits būtiski sarucis; biežākas sūdzības par algu nemaksāšanu un pārstrādāšanos. –

Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/viesstradnieku-skaitis-butiski-sarucis-biezakas-sudzibas-par-algu-nemaksasanu-un-parstradasanos.a382689/>

13 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 36, 02.02.2017., stājās spēkā 02.03.2017. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/288742-grozijumi-imigracijas-likuma>

Latvijas Republikā var uzaicināt ārzemniekus".¹⁴

2018. gada 7. jūlijā stājās spēkā Imigrācijas likuma grozījumi, kas paredz, ka trešās valsts valstspiederīgajam, kurš saņēmis ilgtermiņa vīzu vai termiņuzturēšanās atļauju saistībā ar pilna laika studijām Latvijas Republikā akreditētā izglītības iestādē vai saistībā ar studentu apmaiņu, ir tiesības uz nodarbinātību līdz 20 stundām nedēļā vai 40 stundām nedēļā studiju brīvlaika periodā pie jebkura darba devēja (izņemot to trešās valsts valstspiederīgo, kuram ir tiesības uz nodarbinātību bez ierobežojumiem saistībā ar saņemto termiņuzturēšanās atļauju kā studējošajam Latvijas Republikā akreditētā izglītības iestādē pilna laika maģistra vai doktora studiju programmā, ja šajā laikā nav studiju pārtraukuma).¹⁵ Līdz tam šādam trešās valsts valstspiederīgajam studentam bija tiesības uz nodarbinātību līdz 20 stundām nedēļā bez īpašiem nosacījumiem attiecībā uz studiju brīvlaika periodu.

2019. gada 28. decembrī stājās spēkā grozījumi Ministru kabineta noteikumos Nr. 55 "Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu", kuros noteikts, ka, ja darba vieta pēc pieteikšanas Nodarbinātības valsts aģentūras filiālē ir brīva ne mazāk kā 10 darbdienas, darba devējs var vērsties PMLP, lai apstiprinātu ielūgumu vīzas pieprasīšanai vai izsaukumu uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai trešās valsts valstspiederīgajam.¹⁶ Līdz tam pirms vērsšanās PMLP, vakancei bija jābūt brīvai vismaz mēnesi. 2019. gada grozījumos tika papildināts arī to trešo valstu valstspiederīgo kategoriju saraksts, kurām PMLP piešķir tiesības uz nodarbinātību (bez brīvas darba vietas pieteikšanas aģentūras filiālē) atbilstoši termiņuzturēšanās atļaujas derīguma termiņam.

2022. gada 9. decembrī stājās spēkā grozījumi Ministru kabineta noteikumos Nr. 552 "Ielūgumu apstiprināšanas un uzaicinājumu noformēšanas kārtība"¹⁷, kur paredzēta personai ievērojami ērtāka procedūra ielūguma vai izsaukuma noformēšanas kārtība vīzas vai uzturēšanās atļaujas saņemšanai. Saskaņā ar šiem grozījumiem ielūguma pieprasījumu var iesniegt PMLP elektroniski un personai klātienē iestādē jāierodas tikai vienu reizi attiecīgi lai saņemtu vīzu vai uzturēšanās atļauju, iepriekšējo vairāku klātienes apmeklējumu vietā.

Līdz 2020. gada 1. jūlijam attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgā nodarbināšanas aizlieguma pārkāpšanu bija spēkā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss¹⁸, taču 2019. gada 6. jūnijā Imigrācijas likumā¹⁹ tika iekļauta nodaļa, kas veltīta administratīvajiem pārkāpumiem imigrācijas jomā un kompetenci administratīvo pārkāpumu procesā. Imigrācijas likumā iekļautie likuma panti ir ļoti līdzīgi tiem, kas līdz šim bija daļa no spēku zaudējušā Administratīvo pārkāpumu kodeksa, un arī soda apmēri ir saglabājušies tādi paši, tikai tie izteikti naudas soda vienībās (viena naudas soda vienība ir pieci eiro²⁰).

---

14 Ministru kabineta noteikumi Nr. 108 "Specialitātes (profesijas), kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu un kurās darbā Latvijas Republikā var uzaicināt ārzemniekus", Latvijas Vēstnesis, Nr. 47, 20.02.2018., stājās spēkā 07.03.2018. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/297537-specialitates-profesijas-kuras-prognoze-butisku-darbaspeka-trukumu-un-kuras-darba-latvijas-republika-var-uzaicinat-arzemniekus>

15 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 132, 21.06.2018., stājās spēkā 18.07.2018. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300109-grozijumi-imigracijas-likuma>

16 Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 28. janvāra noteikumos Nr. 55 "Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu", Latvijas Vēstnesis, Nr. 258, 10.12.2019., stājās spēkā: 28.12.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/311662-grozijumi-ministru-kabineta-2014-gada-28-janvara-noteikumos-nr-55-noteikumi-par-arzemnieku-nodarbinasanu>

17 Ministru kabineta noteikumi Nr. 756 "Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 552 "Ielūgumu apstiprināšanas un uzaicinājumu noformēšanas kārtība"" Latvijas Vēstnesis, Nr. 47, 08.12.2022 – [stājās spēkā 09.12.2022.] – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/337750-grozijumi-ministru-kabineta-2010-gada-21-junija-noteikumos-nr-552-ielugumu-apstiprinanas-un-uzaicinajumu-noformesanas-kartiba>

18 Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 51, 07.12.1984., stājās spēkā 01.07.1985., zaudēja spēku 01.07.2020. –

Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/89648/redakcijas-datums/2020/06/10#p189_1

19 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 123, 06.06.2019., stājās spēkā 01.07.2019. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma>

20 Administratīvās atbildības likums, Latvijas Vēstnesis Nr. 225, 25.10.2018., stājās spēkā 01.07.2020. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303007/redakcijas-datums/2020/07/01#p16>

1.3.2. Izmaiņas politikā

2018. gada Ekonomikas Ministrijas sagatavotajā pārskatā par Latvijas ekonomikas attīstību²¹ uzsvērts augsti kvalificētu speciālistu trūkums, kas vērojams virknē uzņēmumu, īpaši apstrādes rūpniecības un IKT nozarēs un kas ierobežo Latvijas ekonomikas izaugsmi, uzņēmumu produktivitātes pieaugumu un investīciju piesaisti. Par vienu no Ekonomikas ministrijas prioritātēm tika izvirzīta augsti kvalificēta darbaspēka iztrūkuma mazināšana, sadarbībā ar citām institūcijām īstenojot pasākumus viedās imigrācijas veicināšanai. Viedās imigrācijas politikas mērķis ir veicināt augsti kvalificētu profesionāļu piesaisti no trešajām valstīm. Jāuzsver, ka šīs aktivitātes nav vērstas uz imigrācijas ierobežojumu atcelšanu vai atvieglošanu attiecībā uz visu darbaspēku no trešajām valstīm, bet gan uz procesu uzlabošanu, lai nepieciešamības gadījumā Latvijas darba devēji spētu piesaistīt kvalificētus darbiniekus pēc iespējas īsākā laikā. Līdzīgi punkti iekļauti arī Latvijas ekonomikas attīstības pārskatā par 2019., 2020., 2021. un 2022. gadu, kas liecina ka augsti kvalificēta darbaspēka trūkuma problēma joprojām ir aktuāla un valsts politika joprojām ir vērsta uz tās risināšanu. Arī 2022. gada Deklarācijā par Ministru kabineta darbību tika iekļauts punkts par imigrācijas politikas izvērtēšanu ar mērķi risināt darbaspēka trūkumu valstī.²²

1.3.3. Izmaiņas praksē

Kopš 2017.gada trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātība ir palielinājusies, ņemot vērā apstākli, ka šo personu iebraukšana Latvijā ir skaitliski pieaugusi. VDI neveic atsevišķu uzskaiti/statistiku par pārkāpumiem, kuros iesaistīti trešo valstu valstspiederīgie, taču VDI pārbaudēs iegūtā informācija, saņemtās sūdzības un sniegtās konsultācijas norāda uz pieaugošu tendenci šajā jautājumā.²³

Kā galvenās izmaiņas VDI un VRS var uzskaitīt:

1. Pastāv pamatotas bažas, ka Latvija tiek izmantota kā tranzītvalsts trešo valstu valstspiederīgo darbinieku piesaistei citās ES dalībvalstīs. Trešo valstu valstspiederīgie saņem D kategorijas vīzu vai uzturēšanās atļauju ar tiesībām uz nodarbinātību, un tālāk tiek nosūtīti darbam citā ES dalībvalstī.
2. Ņemot vērā situāciju reģionā saistībā ar Krievijas Federācijas īstenoto militāro agresiju Ukrainā, atsevišķās Centrālāzijas valstīs (Uzbekistāna, Tadžikistāna, Kazahstāna, Kirgizstāna u.c.) būtiski pieaug šo valstu potenciālo darba ņēmēju interese par darbu Eiropā.
3. Trešo valstu valstspiederīgo piesaisti darbam Latvijā veic starpnieki un tiek novērotas tendences, ka šiem starpniekiem nav nekādas atbildības pret šiem cilvēkiem un viņu risks nonākt darba ekspluatācijas un cilvēktirdzniecības apstākļos ir ļoti augsts.
4. Darbinieks nepārvalda ne krievu ne angļu valodu, līdz ar ko savu tiesību aizsardzība ir ierobežota vai pat neiespējama.
5. Darbinieks nesaprot noslēgtā līguma saturu, neapzinās ne tiesības, ne pienākumus. Piemēram, darbinieks rēķinās, ka visus sadzīvīskos izdevumus segs darba devējs, bet līgumā norādīts pretējais.
6. Kompetentās iestādes par pārkāpumu uzzina tikai tad, kad darba attiecības jau ir pārtrauktas, jo darbinieks tikai tad vēršas pēc palīdzības.

21 Latvijas ekonomikas attīstības pārskats, 2018. gads, Ekonomikas ministrija. – Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/media/1735/download?attachment>

22 Deklarācija par Ministru kabineta iecerēto darbību 14.12.2022. – Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/mk/files/media_file/kk-valdibas-deklaracija_red-gala-1.pdf

23 Avots: Valsts darba inspekcija

Arī 2020. gada izpētes darbā par saistību starp darbā pieņemšanas praksēm un cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā²⁴ tika atklāts, ka nereti trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanā Latvija ir tikai viens no starptautiskas ķēdes posmiem. Problēmas rada darbaspēka nodrošināšanas pakalpojumu sniedzēji, izveidojot situācijas, kad nav iespējams izsekot, pie kura darba devēja migrants ir nodarbināts, kā arī trešo valstu valstspiederīgo atšķirīgā izpratne par tādiem procesiem, kā nodarbinātība, normatīvais regulējums, palīdzības meklēšana, kā arī izpratne par situāciju, kurā personas ir nonākušas.

1.4. Plānotās izmaiņas tiesību aktos, politikā un praksē

1.4.1. Izmaiņas tiesību aktos

Šobrīd saskaņošanai ir novirzīti vairāki tiesību aktu projekti:

- Likumprojekts "Grozījumi Imigrācijas likumā",²⁵ kas ir paredzēts, lai ierobežotu negodprātīgu darba devēju tiesības uzaicināt darbā trešo valstu valstspiederīgos. Ja konstatēts, ka uzaicinātājs ir pārkāpis ar trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos saistīto normatīvo aktu prasības, PMLP ir tiesīga pieņemt lēmumu par aizliegumu uz laiku līdz vienam gadam fiziskajai vai juridiskajai personai uzaicināt darbā trešo valstu valstspiederīgos.
- Ministru kabineta noteikumu projekts "Grozījums Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 552 "Ielūgumu apstiprināšanas un uzaicinājumu noformēšanas kārtība"²⁶ par uzaicinātā trešās valsts valstspiederīgā profesionālo kvalifikāciju, tās atzīšanu vai veicamo apmācību.
- Ministru kabineta noteikumu projekts "Grozījums Ministru kabineta 2017. gada 25. aprīļa noteikumos Nr. 225 "Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanu"²⁷, kurā aprakstīts finanšu līdzekļu apmērs trešo valsts valstspiederīgo nodarbināšanai noteiktās nozarēs.
- Ministru kabineta noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumos Nr. 676 "Vīzu noteikumi"²⁸, kur paredzēts, ka, izsniedzot vīzu sezonas darbiniekam, vīzas izdevējstāde izsniedz rakstiski sagatavotu informāciju par sezonas darbinieka tiesībām un pienākumiem un sūdzību iesniegšanas kārtību.

---

24 Izpētes darbs "Kā cilvēki tiek vervēti darbam Latvijā: saistība starp darbā pieņemšanas praksēm un cilvēku tirdzniecību darbaspēka ekspluatācijas nolūkā", G.Miruškina, 2020. – Pieejams: <https://www.iem.gov.lv/lv/jaunums/izpetes-darbs-par-saistibu-starp-darba-pienemsanas-praksem-un-cilveku-tirdzniecibu-darbaspeka-ekspluatācijas-noluka>

25 Likumprojekts "Grozījumi Imigrācijas likumā". –

Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/06245b09-34c1-4c52-8382-8c105df5ce82/preview>

26 Noteikumu projekts "Grozījums Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 552 "Ielūgumu apstiprināšanas un uzaicinājumu noformēšanas kārtība"²⁶. –

Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/c05a9d65-b4f6-420f-a293-25614f25b962/preview>

27 Noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 25. aprīļa noteikumos Nr. 225 "Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanu"²⁷. –

Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/05e6ff0a-2b93-4c95-95ab-1e5e2992fab2/preview>

28 Noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2011. gada 30. augusta noteikumos Nr. 676 "Vīzu noteikumi"²⁸. –

Pieejams: <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/047345ae-5f36-4b2d-bec8-94a4c68fcdcb/preview>

1.4.2. Izmaiņas politikā

Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta 2023. gada 15. septembra deklarācijā nav iekļauti ar trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršanu saistīti jautājumi, tomēr minēts, ka lai veicinātu darba tirgus attīstību, papildus citiem pasākumiem, tiks īstenota ekonomikas izaugsmes atbalstam pielāgota imigrācijas politika.²⁹

2023. gada 13. jūnijā stājās spēkā Cilvēkkapitāla attīstības padomes (turpmāk – Padome) nolikums.³⁰ Tajā Padome ir definēta kā institūcija, kas izveidota, lai īstenotu saskaņotu starpresoru sadarbību un pieņemtu lēmumus nepieciešamo darba tirgus pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā. 2023. gada 9. augustā notika Padomes otrā sēde, kurā Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji apsprieda priekšlikumus konkrētu tiesību aktu grozījumiem administratīvo šķēršļu mazināšanai darbaspēka piesaistei no trešajām valstīm. Padomes darba ietvaros iesaistītās ministrijas pārrunāja un vienojās par risinājumiem atsevišķu administratīvo procedūru atvieglošanai. Šie atvieglojumi paredz terminētu piedāvājumu nepieciešamās minimālās darba samaksas apmēram noteiktos sektoros (apstrādes rūpniecībā un būvniecībā), atteikšanos no prasības iesniegt trešās valsts valstspiederīgā izglītību/profesionālo pieredzi apliecinošus dokumentus gadījumos, ja profesija nav Latvijā reglamentēta, un paredzēt tiesības uzraugošajai institūcijai pieņemt lēmumu par aizliegumu fiziskajai vai juridiskajai personai uz laiku līdz vienam gadam uzaicināt trešās valsts valstspiederīgo, ja konstatēti ar trešās valsts valstspiederīgā ieceļošanu un uzturēšanos saistīto normatīvo aktu pārkāpumi.³¹

1.4.3. Izmaiņas praksē

Izmaiņas VRS praksē netiek plānotas. VRS ir izveidojusies cieša sadarbība ar VDI. Efektīvākai sadarbībai VRS un VDI 2022. gadā noslēdza starpresoru vienošanos par sadarbību nodarbinātības kontroles jautājumos un izstrādāja kopīgas nodarbinātības pārbaūžu veikšanas vadlīnijas.³²

Arī VDI praksē netiek plānotas izmaiņas, taču ir identificēta vajadzība stiprināt sadarbību ar VRS, lai efektīvāk un aptverošāk varētu veikt pārbaudes kā arī apmainīties ar riska informāciju. Šā iemesla pēc ir pārskatīts sadarbības līgums un veiktas tā izmaiņas. Ukrainas pilsoņu nodarbinātība nav radījusi jūtamu ietekmi VDI izskatāmo jautājumu kontekstā.³³

---

29 Deklarācija par Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 2023. gada 15. septembris. – Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/16704/download?attachment>

30 Cilvēkkapitāla attīstības padomes nolikums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 112, 06.06.2023., stājās spēkā: 13.06.2023. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/342561-cilvekkapitala-attistibas-padomes-nolikums>

31 Cilvēkkapitāla attīstības padome diskutē par darbaspēka piesaisti un administratīvo šķēršļu mazināšanu. – Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/jaunums/cilvekkapitala-attistibas-padome-diskute-par-darbaspeka-piesaisti-un-administrativo-skerslu-mazinasanu>

32 Avots: Valsts robežsardze

33 Avots: Valsts darba inspekcija

2.

Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršana

2.1. Pastiprināti uzraudzītās tautsaimniecības nozares

VRS saistībā ar trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršanu no 2017. gada līdz 2022. gadam pastiprināti kontrolē tās tautsaimniecības nozares, kurās konstatēti visvairāk pārkāpumi. Šīs nozares ir: būvniecība, apstrādes rūpniecība, transports un uzglabāšana, māksla, izklaide un atpūta, ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde.³⁴

VDI atsevišķi neizdala pārkāpumus, kas izdarīti pret trešo valstu valstspiederīgajiem vai bijuši pārkāpumā iesaistīti. VDI savas aktivitātes plāno, analizējot kopējos datus. Tā, piemēram, ik gadu VDI rīko mērķtiecīgas tematiskās pārbaudes būvniecības nozarē, kas ilgstošā laika periodā ierindojas augšgalā starp nozarēm, kur visvairāk tiek konstatēta neregistrētā nodarbinātība. Tāpat šādas tematiskās pārbaudes (noteiktā periodā) tiek organizētas lauksaimniecības nozarē un viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumu uzņēmumos. Tematisko pārbaudžu mērķis ir pārbaudīt iepriekš atlasītus augsta riska objektus/uzņēmumus un konstatēt faktisko situāciju. Tematisko pārbaudžu laikā tiek izmantotas speciāli sagatavotas anketas. Pārbaudžu rezultāti ļauj identificēt problēmas un jautājumus, kam nākotnē pievēršama pastiprināta uzmanība. Tāpat šajās anketās bijuši iekļauti jautājumi par ārzemnieku nodarbinātību.³⁵

2.2. Nozaru riska novērtējumi un darba devēju profili

VRS, veicot riska analīzi, konstatē arī jaunus riskus nodarbinātības jomā. VRS pārbaudes nodarbinātības jomā tiek veiktas atbilstoši riska analīzei, saņemtajai informācijai no sadarbības iestādēm, fiziskām un juridiskām personām. Saņemtā informācija tiek analizēta, un nepieciešamības gadījumā VRS vai kopā ar sadarbības iestādēm (piemēram, VID, VDI) veic fizisko personu, uzņēmumu un būvobjektu pārbaudes.³⁶ Savukārt, VDI nav veikusi jaunus riska novērtējumus, lai noteiktu darbības nozares, kurās trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība ir koncentrēta visvairāk. Lai arī atsevišķa riska novērtējuma nav, visas pārbaudes ir plānotas un veiktas, analizējot saņemto informāciju, pārbaudžu datus un citu iestāžu sniegto informāciju.³⁷

Kompetentās iestādes nav veikušas uzskaiti ar sadalījumu pa uzņēmumu tipiem, kuri bijuši iesaistīti trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības shēmās. Pārkāpumus pieļauj gan lieli, gan mazi uzņēmumi, taču VRS norāda, ka tieši mazie un vidējie uzņēmumi sastopas ar vislielāko darbinieku trūkumu un nepieciešamību piesaistīt trešo valstu darbiniekus.³⁸ Bet nozares kurās konstatēti visvairāk pārkāpumi ir: būvniecība; apstrādes rūpniecība; transports un uzglabāšana; māksla, izklaide un atpūta; ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde.

34 Avots: Valsts robežsardze

35 Avots: Valsts darba inspekcija

36 Avots: Valsts robežsardze

37 Avots: Valsts darba inspekcija

38 Avots: Valsts robežsardze

2.3. Novēršanas pasākumi

Lai novērstu trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbināšanu, VRS 2018. gadā ir izstrādājusi informatīvo materiālu "Informācija būvdarbu veicējiem"³⁹, kas pieejams VRS mājaslapā⁴⁰. Informatīvais materiāls satur informāciju par VRS amatpersonu darbībām pārbaudes objektos, darba devēja un nodarbināto pienākumiem un atbildību. Kontroles pasākumi un informācijas apmaiņa ar komersantiem par nosacījumiem trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanā veicina nodarbinātības nosacījumu ievērošanu.⁴¹

VDI uzsver, ka, pastāvot brīvai darba spēka kustībai ES ietvaros, iestādei ir svarīgi būt informētai par darbinieku nosūtīšanas gadījumiem. Lai darba devēji varētu izpildīt Darba likuma⁴² 14.1 otrās daļas prasības arī elektroniski, VDI ir izveidojusi uz Latviju nosūtīto darbinieku paziņošanas sistēmu⁴³, kas ļauj VDI operatīvi iegūt detalizētu informāciju par faktiskajām darba veikšanas vietām un darbiniekiem (tajā skaitā trešo valstu valstspiederīgajiem).⁴⁴

Lai novērstu trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbināšanu, VRS nodarbinātības pārbaudzi laikā, konstatējot trešo valstu valstspiederīgos, kas tiek nodarbināti, neievērojot nodarbinātības nosacījumus, tiem izskaidro Imigrācijas likuma normas un sekas, kuras iestājas, ja šīs normas netiek ievērotas.⁴⁵ VDI mājas lapā ir pieejama informācija par darbinieku tiesībām, iespējām tās realizēt, darbinieku nosūtīšanu un iespējām saņemt konsultācijas par šiem jautājumiem.⁴⁶

2.4. Izaicinājumi un labā prakse

VRS norāda, ka trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršanā lielākais izaicinājums ir ātras informācijas un pierādījumu iegūšana. Informācijas aprites ātrums caur Iekšējā tirgus informācijas sistēmu IMI, piemēram, gadījumos, kad citas ES dalībvalsts komersants nosūta savu darbinieku veikt darbu Latvijā, ir ļoti lēns un ilgs. Un bieži tiek saņemtas vispārīgas atbildes, piemēram – "nav informācijas", "adrese nav iespējams veikt pārbaudi". Izaicinājums ir arī citu ES dalībvalstu izsniegto uzturēšanās dokumentu, arī tiesību uz nodarbinātību, pārbaude. Dokumentos bieži nav norādīts nodarbinātības statuss.⁴⁷

---

39 Informācijas būvdarbu veicējiem.

Pieejams: <https://www.rs.gov.lv/lv/ieksejie-normativie-akti> - <https://www.rs.gov.lv/lv/media/5276/download?attachment>

40 Pieejams: <https://www.rs.gov.lv/lv/>

41 Avots: Valsts robežsardze

42 Darba likums, Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 20.06.2001., stājās spēkā 01.06.2002. –

Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/26019-darba-likums#aa>

43 Pieejams: <https://posting.vdi.gov.lv/lv/>

44 Avots: Valsts darba inspekcija

45 Avots: Valsts robežsardze

46 Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/>

47 Avots: Valsts robežsardze

VDI konstatētie izaicinājumi⁴⁸:

- Nodarbināšanas formu un problēmu izmaiņas;
- Darbinieki nereti nevar nosaukt viņu darba devēju;
- Valodas problēmas;
- Veicot pārbaudes, darbinieki nevar uzrādīt nekādus dokumentus;
- Darbinieki nereti nesaņem apsolīto darba algu;
- Iesniegumos darbinieki norāda, ka darba devējs draudējis anulēt darba atļauju, ja darbinieks izvirzīs kādas pretenzijas;
- Darbinieki neapzinās pret viņiem izdarītos pārkāpumus, tajā skaitā neapzinās sevi kā upurus;
- Starpnieku ķēdes, darba spēka nodrošinājuma aģentūru klātesamība.

Gan VRS, gan VDI kā labās prakses piemērus izceļ abu iestāžu savstarpējo sadarbību, veicot kopīgas pārbaudes, kuru rezultātā atklāti vairāki nelikumīgas nodarbinātības gadījumi.⁴⁹ Piemēram, VDI saņēma informāciju par iespējamām pārkāpumiem – trešo valstu valstspiederīgajiem netiek izmaksāta darba alga un darba devējs plāno anulēt viņu darba atļaujas un darbiniekiem būs jāatgriežas bez naudas savā izcelsmes valstī. Saņemot šādu informāciju, VDI koordinēja kopēju pārbaudi ar Valsts policiju un VRS. Tika konstatēts, ka saņemtā informācija ir patiesa un darbiniekiem, kas bija Tadžikistānas pilsoņi, vairāku mēnešu garumā nav veikta samaksa. Darba devējs bija darba spēka nodrošinājuma aģentūra un tāpēc par pieļautajiem pārkāpumiem tika informēta arī Nodarbinātības valsts aģentūra. Šādi piemēri pierāda, ka kompleksas pārbaudes ļauj identificēt pārkāpumus dažādās jomās un novērst tos visus uzreiz.⁵⁰

Kā labo praksi VRS min arī savu struktūrvienību savstarpējo sadarbību. VRS ir izveidojusies laba sadarbība arī ar Baltijas valstu, piemēram, Igaunijas kompetentajām iestādēm. Bijuši gadījumi, kad tiek konstatēti trešo valstu valstspiederīgie, kuriem izsniegtas D kategorijas Igaunijas vīzas ar mērķi strādāt kādā Igaunijas uzņēmumā, taču drīz pēc ieceļošanas ES, šīs personas jau vēlas izceļot uz Zviedriju. Apmainoties ar informāciju ar kompetentajām iestādēm un, konstatējot, ka šāda izceļošana nav bijusi plānota un saskaņota ar darba devēju, kompetentā iestāde atceļ vīzu un šī informācija nekavējoties tiek nosūtīta VRS nepieciešamo pasākumu veikšanai.⁵¹

---

48 Avots: Valsts darba inspekcija

49 Avots: Valsts darba inspekcija, Valsts robežsardze

50 Avots: Valsts darba inspekcija

51 Avots: Valsts robežsardze

3.

Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības atklāšana

3.1. Izmaiņas un uzlabojumi pārkāpumu atklāšanā

Lai veicinātu trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības atklāšanu VDI īsteno tematiskās pārbaudes, kas mērķētas uz trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātības pārbaudēm. Pārbaudes tiek īstenotas kopā ar VRS. Tāpat, veicot VDI darbinieku apmācību, trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātības jautājumiem kopš 2017. gada tiek pievērsta pastiprināta uzmanība. VDI darbinieki tiek informēti un izglītoti par tendencēm, rīkiem un sankcijām. VDI darbojas Neregistrētās nodarbinātības apkarošanas darba grupa, kuras mērķis ir identificēt/risināt aktuālus jautājumus, un trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātība ir viens no šīs darba grupas aktuālajiem jautājumiem.⁵² VRS amatpersonas izmanto Būvniecības informācijas sistēmas Vienotās elektroniskās darba laika uzskaites datubāzi, lai veiktu trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas, uzturēšanās, nodarbinātības, izceļošanas un tranzīta kārtības ievērošanas kontroli. Lai atklātu nelikumīgu nodarbinātību, pastiprināta uzmanība tiek vērsta noteikta profila tautsaimniecības nozarēm, piemēram, būvniecībai, veicot pārbaudes gan informācijas sistēmās, gan fizisko pārbaužu laikā. Saistībā ar Covid-19 pandēmijas laikā ieviestās epidemioloģiskās situācijas ierobežojumiem, veikto nodarbinātības pārbaužu skaits samazinājās.⁵³

3.2. Pārbaužu skaits un efektivitāte

VDI gadā veic kopā 10 000 pārbaudes no tām 2000 saistībā ar neregistrētās nodarbinātības atklāšanu.⁵⁴ VRS pārbaudes nodarbinātības jomā tiek veiktas atbilstoši riska analīzei, saņemtajai informācijai no sadarbības iestādēm, fiziskām un juridiskām personām. VRS katru gadu Labklājības ministrijai iesniedz pārbaužu rezultātus par iepriekšējā gadā veiktajām pārbaudēm katrā no uzņēmējdarbības nozarēm.⁵⁵ Centrālā statistikas pārvalde apkopo informāciju par ekonomisku aktīvo uzņēmumu skaitu nozarēs. Izmantojot sniegtos datus, iespējams aprēķināt katrā nozarē pārbaudīto uzņēmumu skaitu (skatīt tabulā).

---

52 Avots: Valsts darba inspekcija

53 Avots: Valsts robežsardze

54 Avots: Valsts darba inspekcija

55 Avots: Valsts robežsardze

Trešo valstu valstspiederīgo nelikumīga nodarbinātība Latvijā:

situācijas analīze no 2017. līdz 2022. gadam

	2017			2018			2019			2020			2021			2022		
	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %	ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaits	pārbaužu skaits	pārbaudīto nozares uzņēmumu skaita %
A Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	26 780	83	0,31%	26 424	107	0,40%	25 802	91	0,35%	25 649	50	0,19%	24 134	28	0,12%	24 050	38	0,16%
B Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	265	4	1,51%	274	34	12,41%	289	35	12,11%	340	42	12,35%	299	21	7,02%	270	26	9,63%
C Apstrādes rūpniecība	10 933	143	1,31%	11 020	186	1,69%	10 989	159	1,45%	11 001	130	1,18%	10 914	55	0,50%	10 986	125	1,14%
D Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	579	4	0,69%	560	7	1,25%	525	5	0,95%	509	1	0,20%	478	1	0,21%	486		0,00%
E Ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	361	2	0,55%	364		0,00%	350	5	1,43%	327	2	0,61%	323	1	0,31%	325		0,00%
F Būvniecība	11 593	149	1,29%	11 638	328	2,82%	11 660	569	4,88%	11 560	441	3,81%	10 397	232	2,23%	10 408	345	3,31%
G Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, automobiļu un motociklu remonts	27 667	541	1,96%	26 843	43	0,16%	26 081	32	0,12%	25 272	33	0,13%	24 555	16	0,07%	24 283	39	0,16%
H Transports un uzglabāšana	7 855	143	1,82%	7 976	53	0,66%	8 008	33	0,41%	8 409	81	0,96%	9 223	27	0,29%	9 278	105	1,13%
I Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	4 077	759	18,62%	4 130	407	9,85%	4 160	307	7,38%	4 176	267	6,39%	4 142	51	1,23%	4 091	107	2,62%
J Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	6 976	15	0,22%	7 460	18	0,24%	7 614	8	0,11%	7 787	5	0,06%	7 498	7	0,09%	7 955	8	0,10%
K Finanšu un apdrošināšanas darbības	2 325	7	0,30%	2 330	21	0,90%	2 416		0,00%	2 410	2	0,08%	2 312		0,00%	2 371	1	0,04%
L Operācijas ar nekustamo īpašumu	15 199	13	0,09%	15 202	9	0,06%	14 977	9	0,06%	14 981	6	0,04%	14 547	7	0,05%	14 156	6	0,04%
M Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	20 101	6	0,03%	20 334	26	0,13%	20 452	12	0,06%	20 485	14	0,07%	19 263	5	0,03%	20 050	17	0,08%
N Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	7 848	14	0,18%	7 705	4	0,05%	7 708	11	0,14%	7 621	19	0,25%	6 835	11	0,16%	7 084	14	0,20%
O Valsts pārvalde un aizsardzība, obligātā sociālā apdrošināšana	528	2	0,38%	504	1	0,20%	453	2	0,44%	441	1	0,23%	406		0,00%	257		0,00%
P Izglītība	4 435	14	0,32%	4 608	17	0,37%	4 797	17	0,35%	4 921	5	0,10%	4 439	4	0,09%	5 200	2	0,04%
Q Veselība un sociālā aprūpe	6 345	8	0,13%	6 179	1	0,02%	6 186	9	0,15%	6 329		0,00%	6 026	13	0,22%	6 560	4	0,06%
R Māksla, izklaide un atpūta	7 314	65	0,89%	7 638	25	0,33%	7 857	25	0,32%	8 237	10	0,12%	7 357	23	0,31%	8 235	9	0,11%
S Citi pakalpojumi	23 828	11	0,05%	22 876	6	0,03%	22 376	9	0,04%	22 036	6	0,03%	20 117		0,00%	21 840	6	0,03%

* provizorisks dati par ekonomiski aktīvu uzņēmumu skaitu 2022. gadā
 Datu avots: VRS, Centrālā statistikas pārvalde⁵⁶

VDI darba grupa neregistrētās nodarbinātības apkarošanas jautājumos regulāri analizē paveikto, problēmas, iespējamās risinājumus. Grupas pārstāvji regulāri tiek nosūtīti komandējumos, lai iegūtu plašākas zināšanas šajos jautājumos. VDI neīsteno atsevišķus pasākumus, lai pārliecinātos, ka pārbaudes attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgajiem ir efektīvas un atbilstošas.⁵⁷ Ja kādā uzņēmumā tiek konstatēts, ka tajā tiek nelikumīgi nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie, vai konstatētas indikācijas, ka tajā varētu tikt nelikumīgi nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie, VRS uzņēmumā periodiski veic pārbaudes klātienē.⁵⁸

3.3. Sadarbības iniciatīvas

Lai atklātu situācijas, kas saistītas ar trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbinātību, VRS un VDI 2022. gada 2. februārī noslēdza starpresoru vienošanos Nr.25/2022 "Par sadarbību nodarbinātības kontroles jautājumos" par savstarpēju informācijas apmaiņu un kopēju pārbaudžu veikšanu un kopīgi izstrādāja VRS un VDI kopīgu nodarbinātības pārbaudžu veikšanas vadlīnijas.

Attiecībā uz īstenotām starptautiskās vai Eiropas sadarbības iniciatīvām, lai atklātu trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības gadījumus, VRS kopš 2017. gada nav īstenojusi starptautiskas/Eiropas sadarbības iniciatīvas.⁵⁹ Arī VDI nav īstenojusi sadarbības, kas tieši mērķētas uz trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātību, taču ir universālas sadarbības formas (kas ietver minēto). Tā, piemēram Latvijas VDI ir noslēgti sadarbības līgumi ar Lietuvas darba inspekciju un Igaunijas darba inspekciju, kas ietver savstarpēju sadarbības, informācijas apmaiņu utt. Ar Lietuvas darba inspekciju īstenotas vairākas kopīgas pārbaudes.⁶⁰

Lielu ieguldījumu neregistrētās nodarbinātības samazināšanas jomā sniedz Eiropas Darba iestāde (ELA). Darba inspekcija aktīvi sadarbojas ar ELA, kuras pamatuzdevums ir palīdzēt uzlabot sadarbību starp ES dalībvalstīm, sniegt atbalstu pārrobežu sadarbībai neregistrētās nodarbinātības un darbinieku nosūtīšanas jautājumos, kā arī koordinēt kopīgas inspekcijas saistībā ar darbaspēka pārrobežu mobilitāti. Darba inspekcija aktīvi iesaistījās ELA organizētajos pasākumos inspekciju kapacitātes celšanā, dažāda veida mācību semināros, pieredzes apmaiņas braucienos un pārrobežu apmācībās praktiskajā inspicēšanā kā arī piedalījās ELA organizētajā transporta kampaņā #Road2FairTransport.⁶¹

---

57 Avots: Valsts darba inspekcija

58 Avots: Valsts robežsardze

59 Avots: Valsts robežsardze

60 Avots: Valsts darba inspekcija

61 Avots: Valsts darba inspekcija

3.4. Izaicinājumi un labā prakse

VRS skatījumā lielākais izaicinājums trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības identificēšanā ir ātra informācijas iegūšana gadījumos, kad citas ES dalībvalsts komersants nosūta savu darbinieku veikt darbu Latvijā. Šādos gadījumos, reizēm, ir apgrūtināta ātra informācijas ieguve par nodarbināšanas likumību citā ES dalībvalstī. Izaicinājums, savā ziņā, ir arī trešo valstu valstspiederīgie studenti, kuri izmantojot "Bolt" vai "Wolt" franšīzi, brīvajā laikā strādā par ēdienu piegādes kurjeriem un ar šīm personām netiek noslēgti darba līgumi. Piegāde tiek veikta, izmantojot viedierīci un tajā instalēto lietotni. Šajos gadījumos ir apgrūtināta pierādījumu iegūšana, lai veiktu administratīvā pārkāpuma procesu un piemērotu administratīvo sodu.⁶²

Arī VDI ir konstatējusi identificēšanas problēmas, kas saistītas ar darbinieku nosūtīšanu no vienas valsts uz citu. Katrā situācijā ir nepieciešams identificēt kuras valsts normatīvais regulējums ir attiecināms un kādas ir minimālās garantijas (minimālā darba samaksa utt.). Tāpat pārkāpumu gadījumos, personas pret kurām izdarīts pārkāpums, nav vērstas uz sadarbību ar kontrolējošajām iestādēm. Personas var būt iebaidītas vai atrasties darba devēja atkarībā un nav drošas par savu likumīgo uzturēšanās statusu utt. Ņemot vērā minēto, personas nesniedz informāciju par saviem darba apstākļiem, darba laiku, darba samaksu un sadzīves apstākļiem. Šādos gadījumos ir sarežģīti noskaidrot faktiskos apstākļus un identificēt pārkāpumus.⁶³

VRS norāda, ka labā prakse ir Būvniecības informācijas sistēmas ieviešana, kur atlasot konkrētus kritērijus, ir iespējams konstatēt potenciālos pārkāpumus būvobjektos.⁶⁴

---

62 Avots: Valsts robežsardze

63 Avots: Valsts darba inspekcija

64 Avots: Valsts robežsardze

4.

Sankcijas trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgā nodarbinātībā iesaistītajiem darba devējiem

4.1. Izmaiņas tiesību aktos

Līdz 2020. gada 1. jūlijam attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgā nodarbināšanas aizlieguma pārkāpšanu bija spēkā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss⁶⁵, taču 2019. gadā Imigrācijas likums tika papildināts ar jaunu nodaļu "Administratīvie pārkāpumi imigrācijas jomā un kompetence administratīvo pārkāpumu procesā"⁶⁶, un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss zaudēja spēku. Imigrācijā likuma jaunajā nodaļā iekļautais 68.4 pants par administratīvā soda veidu un apmēru saistībā ar personu nelikumīgu nodarbināšanu ir ļoti līdzīgs tam, kas bija daļa no spēku zaudējušā Administratīvo pārkāpumu kodeksa, un arī soda apmēri ir saglabājušies tādi paši, tikai tie izteikti naudas soda vienībās (viena naudas soda vienība ir pieci eiro⁶⁷):

Imigrācijas likuma 68.⁴ pants:

- Par vienas līdz piecu personu nodarbināšanu, ja šī persona ir tiesīga uzturēties Latvijā Republikā, bet tai nav piešķirtas nepieciešamās tiesības uz nodarbinātību, piemēro naudas sodu fiziskajām personām vai valdes loceklim no 28 līdz 86 naudas soda vienībām (no 140 līdz 430 eiro), atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās vai bez tā.
- Par vairāk nekā piecu personu nodarbināšanu, ja tās ir tiesīgas uzturēties Latvijā Republikā, bet tām nav piešķirtas nepieciešamās tiesības uz nodarbinātību, piemēro naudas sodu fiziskajām personām vai valdes loceklim no 86 līdz 140 (no 430 līdz 700 eiro) naudas soda vienībām, atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās vai bez tā.
- Par vienas līdz piecu personu nodarbināšanu, ja šīs personas nav tiesīgas uzturēties Latvijā Republikā, piemēro naudas sodu fiziskajām personām vai valdes loceklim no 42 līdz 100 (no 210 līdz 500 eiro) naudas soda vienībām, atņemot valdes loceklim tiesības ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās vai bez tā.

No Administratīvo pārkāpumu kodeksa pārņemts arī Imigrācijas likuma 68.⁵ pants par soda apmēru, ja persona strādā bez darba atļaujas, kuras nepieciešamību nosaka normatīvie akti. Imigrācijas likumā⁶⁸ iekļautajā pantā precizēts, ka par likumā paredzēto nodarbinātības nosacījumu pārkāpšanu, ja to izdarījis nodarbinātais trešās valsts valstspiederīgais, piemēro naudas sodu no 28 līdz 140 naudas soda vienībām (no 140 līdz 700 eiro).

Administratīvā pārkāpuma procesu par šā likuma 68.⁴ un 68.⁵ pantā minētajiem pārkāpumiem veic VRS.⁶⁹

---

65 Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, Nr. 51, 07.12.1984., stājās spēkā 01.07.1985., zaudēja spēku 01.07.2020. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss>

66 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 123, 06.06.2019., stājās spēkā 01.07.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma>

67 Administratīvās atbildības likums, Latvijas Vēstnesis Nr. 225, 25.10.2018., stājās spēkā 01.07.2020. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

68 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 123, 06.06.2019., stājās spēkā 01.07.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma>

69 Likums "Grozījumi Imigrācijas likumā", Latvijas Vēstnesis Nr. 123, 06.06.2019., stājās spēkā 01.07.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma>

Krimināllikumā⁷⁰ noteikts, ka par likumā paredzēto personas nodarbināšanas ierobežojumu vai noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījis darba devējs un ja ar to radīts būtisks kaitējums, soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. Tāds pats soda apmērs paredzēts arī par tādas personas nodarbināšanu, kura nav tiesīga uzturēties Latvijas Republikā, ja to izdarījis darba devējs un ja nodarbināts nepilngadīgais vai ja nodarbinātas vairāk nekā piecas personas, vai ja persona nodarbināta īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, vai ja apzināti nodarbināts cilvēku tirdzniecības upuris. Attiecībā uz soda mēru 2022. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi, kurā sodu "piespiedu darbs" aizstāja ar "probācijas uzraudzība, vai sabiedriskais darbs".⁷¹

Imigrācijas likumā norādīts, ka uzaicinātājs uzņemas atbildību par uzaicinātā trešās valsts valstspiederīgā ieceļošanas un uzturēšanās mērķa atbilstību vīzas vai uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai iesniegtajos dokumentos norādītajam mērķim, par viņa izbraukšanu no valsts noteiktā laikā, un nekavējoties, bet ne vēlāk kā triju darbdienu laikā rakstveidā informē Pārvaldi vai Valsts robežsardzi, ja nav izpildīti minētie nosacījumi, kā arī, ja nepieciešams, nodrošina ar trešās valsts valstspiederīgā veselības aprūpi, uzturēšanos Latvijas Republikā un atgriešanos mītnes zemē saistīto izdevumu segšanu.⁷² 2019. gada 1. jūlijā stājās spēkā Imigrācijas likuma grozījumi, kuros tika precizēts laika periods, kurā jāinformē PMLP vai VRS par noteikumu neizpildīšanu.⁷³

4.2. Izaicinājumi un labā prakse

Gan VDI, gan VRS norāda, ka izaicinājumi sankciju piemērošanā darba devējiem par trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgu nodarbināšanu ir saistīti ar uzņēmumu un personu identificēšanu, kuras ir saucamas pie atbildības. Gadījumos, ja iesaistīti starpnieki un/vai darbaspēka iznomātāji, ir sarežģīti noskaidrot faktisko darba devēju, proti, kuras personas labā darbinieks veic darbu. Pastāv shēmas, kurās ir iesaistīts darba devēju tīkls, piemēram ir ģenerāluzņēmējs un vairāki apakšuzņēmēji, kas savstarpēji nolīguši darbiniekus veikt konkrētus uzdevumus būvobjektā. Ne vienmēr pats darbinieks spēj sniegt šādu informāciju – pie kā viņš strādā (valodas prasmes vai darba attiecību samezglotības dēļ). Bieži vien šie darba devēji, apakšuzņēmumi un starpnieki ir reģistrēti ārvalstīs un, lai iegūtu informāciju par uzņēmuma valdi, tā jāpieprasa no ārvalstu kompetentajām iestādēm, kas prasa zināmu laiku.⁷⁴

---

70 Krimināllikums, Latvijas Vēstnesis Nr. 199/200, 17.06.1998., stājās spēkā 01.04.1999. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

71 Grozījumi Krimināllikumā, Latvijas Vēstnesis, Nr. 250, 17.12.2020., stājās spēkā 01.01.2022. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319860-grozijumi-kriminallikuma>

72 Imigrācijas likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 169, 31.10.2002., stājās spēkā 01.05.2003. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68522-imigracijas-likums>

73 Grozījumi Imigrācijas likumā, Latvijas Vēstnesis, Nr. 123, 06.06.2019., stājās spēkā 01.07.2019. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma>

74 Avots: Valsts darba inspekcija, Valsts robežsardze

5.

Iznākumi nelikumīgā nodarbinātībā iesaistītajiem trešo valstu valstspiederīgajiem

5.1. Iznākumi nodarbinātajiem dažādos apstākļos

Trešās valsts valstspiederīgo nelikumīgas nodarbināšanas situācijās var pastāvēt dažādi apstākļi: personai var būt piešķirta uzturēšanās atļauja ar tiesībām uz nodarbinātību, uzturēšanās atļauja bez tiesībām uz nodarbinātību vai nebūt piešķirta ne uzturēšanās atļauja, ne tiesības uz nodarbinātību.

Ja pārbaudes laikā tiek atklāts nelikumīgas nodarbinātības gadījums un konstatēts, ka

- a) trešo valstu valstspiederīgie uzturas Latvijas Republikā ar uzturēšanās atļauju un viņiem ir piešķirtas tiesības uz nodarbinātību, tiek veikta pārbaude vai trešo valstu valstspiederīgie nodarbināti pie tā darba devēja, kur tiem piešķirtas tiesības uz nodarbinātību. Gadījumos, ja trešo valstu valstspiederīgie nodarbināti pie cita darba devēja, kur tiem nav piešķirtas tiesības uz nodarbinātību, tiek uzsākts administratīvā pārkāpuma process un pieņemts lēmums pēc Imigrācijas likuma 68.5 panta par Imigrācijas likumā paredzēto nodarbinātības nosacījumu pārkāpšanu, ja to izdarījis nodarbinātais trešās valsts valstspiederīgais;
- b) trešo valstu valstspiederīgie uzturas Latvijas Republikā ar uzturēšanās atļauju, bet bez viņiem piešķirtām tiesībām uz nodarbinātību, tiek veikta pārbaude, vai trešo valstu pilsoņiem ir piešķirtas tiesības uz nodarbinātību. Tiek uzsākts administratīvā pārkāpuma process un pieņemts lēmums pēc Imigrācijas likuma 68.5 panta par Imigrācijas likumā paredzēto nodarbinātības nosacījumu pārkāpšanu, ja to izdarījis nodarbinātais trešās valsts valstspiederīgais;
- c) trešo valstu valstspiederīgie uzturas Latvijas Republikā bez derīgas vīzas vai uzturēšanās atļaujas, kā arī strādā bez viņiem piešķirtām tiesībām uz nodarbinātību, tiek uzsākti administratīvā pārkāpuma procesi par katru konstatēto pārkāpumu un pieņemts lēmums pēc Imigrācijas likuma 68.² panta⁷⁵, pēc Imigrācijas likuma 68.⁵ panta⁷⁶ un pamatojoties uz Imigrācijas likuma 41. panta pirmo un trešo daļu, personai tiek izdots izbraukšanas rīkojums.⁷⁷

5.2. Procedūra sūdzību iesniegšanai pret darba devēju

Ja darba devējs pārkāpj darbinieka tiesības, darbinieks savu tiesību aizsardzībai ir tiesīgs vērsties Valsts darba inspekcijā, jo Valsts darba inspekcijas funkcija ir valsts uzraudzības un kontroles īstenošana darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. Savas kompetences jomā Valsts darba inspekcija ir tiesīga izdot rīkojumus, izteikt brīdinājumus un piemērot administratīvos sodus, ja tiek pārkāpti normatīvie akti darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.⁷⁸ VDI nodrošina telefoniskas, elektroniskas un klātienē konsultācijas, to ietvaros darbinieks var sniegt informāciju par pret sevi piejautu pārkāpumu vai saņemt informāciju par minimālajiem standartiem Latvijā. Tāpat VDI nodrošina iespēju iesniegt iesniegumu elektroniski, tajā skaitā anonīmi, ja persona baidās izpaust savu identitāti.⁷⁹

Nelikumīgi nodarbinātie trešo valstu valstspiederīgie var iesniegt sūdzības par saviem darba devējiem VRS gan

⁷⁵ par uzturēšanos Latvijas Republikā bez derīgas vīzas vai uzturēšanās atļaujas

⁷⁶ par Imigrācijas likumā paredzēto nodarbinātības nosacījumu pārkāpšanu, ja to izdarījis nodarbinātais ārzemnieks

⁷⁷ Avots: Valsts robežsardze

⁷⁸ Avots: Labklājības ministrija

⁷⁹ Avots: Valsts darba inspekcija

rakstveidā (sūtot uz VRS juridisko adresi), gan elektroniskā veidā (sūtot uz oficiālo VRS e-pasta adresi) vai izteikt mutvārdos (piemēram, zvanot uz VRS uzticības tālruni). Sūdzību var iesniegt gan norādot savus datus, gan anonīmi. Saņemot šāda veidā iesniegtas sūdzības, tiek vērtēta to atbilstība Iesniegumu likuma⁸⁰ prasībām. Gadījumā, ja sūdzības izskatīšana nav VRS kompetencē, šī informācija tiek pārsūtīta kompetentajai iestādei.⁸¹

Saskaņā ar Civilprocesa likuma⁸² 1. pantu katrai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā.⁸³ Lai iesniegtu sūdzību par darba devēju, netiek īstenota atšķirīga procedūra trešās valsts valstspiederīgajiem, kuri valstī uzturas nelikumīgi.⁸⁴

Trešā persona (arodbiedrība, asociācija, NVO) var iesaistīties trešo valstu valstspiederīgo tiesību aizstāvībā jebkurā gadījumā, ja vien šī persona ir devusi tam pilnvarojumu aizstāvēt viņa intereses. Nepastāv atšķirības starp iesaistīšanos trešo valstu valstspiederīgo, kuri uzturas likumīgi un nelikumīgi, vārdā. Praksē ir bijuši gadījumi, kad trešo valstu valstspiederīgo tiesības VDI pārstāvēja NVO. Darbinieki nebija saņēmuši darba samaksu ilgstošā laika periodā un daļa darbinieku jau bija atgriezušies izcelsmes valstī un daļai darbinieku Latvija bija jāpamet neilgā laikā sakarā ar uzturēšanās atļaujas izbeigšanos. NVO pārstāvēja darbiniekus, izmantoja visas normatīvajos aktus deleģētas pārstāvja tiesības un vēlāk, darbinieku vārdā, vērsās arī tiesā.⁸⁵

Biedrību un nodibinājumu likums⁸⁶ paredz, ka biedrībām un nodibinājumiem, kuru statūtos noteiktie mērķi vērsti uz cilvēktiesību vai indivīda tiesību aizsardzību, ir tiesības ar personas piekrišanu vērsties iestādēs vai tiesā un aizstāvēt šīs personas tiesības vai likumiskās intereses lietās, kas saistītas ar atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpumu vai ar tādu personu nodarbināšanu, kuras nav tiesīgas uzturēties Latvijas Republikā. Biedrības vai nodibinājuma vēršanās iestādē vai tiesā, aizstāvot tādu personu tiesības vai likumiskās intereses, kuras nav tiesīgas uzturēties Latvijas Republikā, nav uzskatāma par atbalstu nodrošināšanai ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā.

5.3. Neizmaksātā atalgojuma atgūšana un informācijas sniegšana par tiesībām

Trešo valstu valstspiederīgie darba samaksu var saņemt tāpat kā jebkurš nodarbinātais Latvijā, atšķirīgu mehānismu nav. Tāpat nav atšķirības vai persona uzturas likumīgi vai nelikumīgi, pienākumu izmaksāt darba samaksu rada padarītais darbs un statuss ir sekundārs aspekts. Ja darbinieks nav saņēmis darba samaksu, viņš var vērsties ar iesniegumu VDI un/vai tiesā.⁸⁷

Imigrācijas likuma 48. pantā noteikts, ka PMLP vai VRS amatpersona informē trešās valsts valstspiederīgo,

80 Iesniegumu likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 164, 27.09.2007., stājās spēkā 01.01.2008. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/164501-iesniegumu-likums>

81 Avots: Valsts robežsardze

82 Civilprocesa likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 326/330, 14.10.1998., stājās spēkā 01.03.1999. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

83 Avots: Labklājības ministrija

84 Avots: Valsts darba inspekcija

85 Avots: Valsts darba inspekcija

86 Biedrību un nodibinājumu likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 161, 30.10.2003., stājās spēkā 01.04.2004. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/81050-biedribu-un-nodibinajumu-likums>

87 Avots: Valsts darba inspekcija

kurš ticis nelikumīgi nodarbināts Latvijas Republikā, par tiesībām iesniegt prasību pret darba devēju un panākt, lai tiek izpildīts spriedums par darba devēja neizmaksāto darba samaksu, kā arī par prasības iesniegšanas un atalgojuma atgūšanas procedūru.⁸⁸

Attiecībā uz darba attiecību ilgumu nepastāv ierobežojumi vai kritēriji, ja darbinieks ir veicis darbu (neatkarīgi no laika periodu), viņam pienākas nopelnītā darba samaksa.⁸⁹

Trešās valsts valstspiederīgie darba samaksu var saņemt tāpat kā jebkurš nodarbinātais Latvijā, atšķirīgu mehānismu nav. Tāpat nav atšķirības vai persona uzturas likumīgi vai nelikumīgi vai ir izraidīta, pienākumu izmaksāt darba samaksu rada padarītais darbs un statuss ir sekundārs aspekts. Ja darbinieks nav saņēmis darba samaksu, viņš var vērsties ar iesniegumu VDI un/vai tiesā.⁹⁰ Atrašanās trešajā valstī neierobežo no darba devēja piedzītās darba samaksas pārskaitīšanu trešās valsts valstspiederīgajam, kas ticis nelikumīgi nodarbināts.⁹¹

VRS informē, ka, uzsākot administratīvā pārkāpuma procesu pret trešo valstu pilsoņiem par strādāšanu bez piešķirtām tiesībām uz nodarbinātību, neatkarīgi no tā, vai persona pārkāpuma izdarīšanas brīdī ir tiesīga uzturēties Latvijas Republikā vai nav, tiek sniegta informācija par viņu tiesībām atbilstoši Administratīvās atbildības likumā noteiktajam regulējumam. Informācija personai tiek izskaidrota tai saprotamā valodā. Ja nepieciešams, tiek pieaicināts tulks.⁹²

VDI mājas lapā ir pieejami skaidrojumi un informācija par:

- Par Ukrainas civiliedzīvotāju nodarbināšanu (latviešu, krievu un ukraiņu valodā)⁹³;
- Informācija par darbinieku nosūtīšanu (latviešu un angļu valodā)⁹⁴;
- Informācija par nodarbināšanas prasībām Latvijā⁹⁵;
- Informācija par citu ES valstu sakaru un kompetentajām iestādēm⁹⁶.

---

88 Imigrācijas likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 169, 31.10.2002., stājās spēkā 01.05.2003. – Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68522-imigrācijas-likums>

89 Avots: Valsts darba inspekcija

90 Avots: Valsts darba inspekcija

91 Avots: Labklājības ministrija

92 Avots: Valsts robežsardze

93 Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/par-ukrainas-civiliedzīvotāju-nodarbināšanu-lv-ukr>

94 Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/darbinieku-nosūtīšana>

95 Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/skaidrojumi>

96 Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/es-dalībvalstu-darba-inspekcijas>

6.

Secinājumi

Latvijā trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršana nav valsts politikas prioritāte, kaut arī ar šo jautājumu saistītas tādas būtiskas Latvijas politikas prioritātes kā nelikumīgas migrācijas novēršana un ēnu ekonomikas apkarošana. Kopš 2017. gada ir notikušas dažādas diskusijas sabiedrībā un politikā par trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātību, piemēram, trešo valstu valstspiederīgo studentu un Latvijā trūkstozo speciālistu kontekstā. Dažas no šīm diskusijām vainagojās ar izmaiņām normatīvajos aktos:

- Imigrācijas likuma grozījumi, kas paredz, ka trešo valstu valstspiederīgajiem studentiem ir tiesības uz nodarbinātību līdz 40 stundām nedēļā studiju brīvlaika periodā;
- Ministru kabineta noteikumi ar to specialitāšu (profesiju) sarakstu, kurās prognozē būtisku darbaspēka trūkumu un kurās darbā Latvijas Republikā var tikt uzaicināti trešo valstu valstspiederīgie, piemērojot atvieglotus uzņemšanas nosacījumus saskaņā ar Imigrācijas likumu;
- Ministru kabineta noteikumu par trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanu grozījumi, kuros no mēneša līdz 10 darbdienām sasisināts laika periods, kuru Nodarbinātības valsts aģentūrā pieteiktajai vakancei jāpaliek brīvai pirms šajā darbā var tikt uzaicināts trešās valsts valstspiederīgais darbinieks;
- 2019. gadā Imigrācijas likumā iekļauta administratīvajiem pārkāpumiem imigrācijas jomā vēltīta nodaļa, kas iepriekš bija daļa no 2020. gadā spēku zaudējušā Administratīvo pārkāpumu kodeksa;
- Ministru kabineta noteikumi par ērtāku un pieejamāku ielūgumu un izsaukumu noformēšanas kārtību elektroniski, faktiski ieviešot vienas pieturas aģentūras principu, kur personai klātienē iestādē jāierodas tikai 1 reizi vīzas vai uzturēšanās atļaujas saņemšanai.

Tādos dokumentos kā Deklarācijā par Ministru kabineta iecerēto darbību un Ekonomikas ministrijas pārskatā par Latvijas ekonomikas attīstību jau vairākus gadus tiek iekļauti punkti par imigrācijas politikas izvērtēšanu ar mērķi risināt darbaspēka trūkumu valstī.

Trešo valstu valstspiederīgo nodarbinātību Latvijā kontrolē trīs kompetentās iestādes: Valsts darba inspekcija (VDI), Valsts ieņēmumu dienests (VID) un Valsts robežsardze (VRS). VRS un VDI 2022. gadā noslēdza starpresoru vienošanos par sadarbību nodarbinātības kontroles jautājumos, kuras ietvaros tiek veikta savstarpēja informācijas apmaiņa, kopēja pārbaužu veikšana un izstrādātas pārbaužu veikšanas vadlīnijas.

Pastiprināti tiek uzraudzītas tautsaimniecības nozares, kurās iepriekš konstatēti visvairāk pārkāpumi. Šīs nozares ir būvniecība, apstrādes rūpniecība, transports un uzglabāšana, māksla, izklaide un atpūta, ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde. Galvenie izaicinājumi trešo valstu valstspiederīgo nelikumīgas nodarbinātības novēršanā ir ātra informācijas un pierādījumu iegūšana, mainīgās nodarbinātības formas, nodarbināto nespēja vai nevēlēšanās sadarboties, kā arī starpnieku ķēdes un darba spēka nodrošinājuma aģentūru klātesamība. Kā labā prakse pārkāpumu novēršanā tiek uzsvērta kompetento iestāžu sadarbība, piemēram, starp VDI un VRS, kā arī sadarbība ar Baltijas valstu kompetentajām iestādēm.

Arī nelikumīgas nodarbinātības atklāšanā lielākie izaicinājumi saistīti ar operatīvu informācijas iegūšanu, it īpaši gadījumos, kad darbinieki tiek nosūtīti no vienas valsts uz citu. Problēmas sagādā arī platformu darbs, piemēram, ēdienu piegādes jomā, kurā bieži tiek nodarbināti trešo valstu valstspiederīgie studenti, darba līgumi netiek slēgti un piegādes tiek veiktas, izmantojot lietotni. Šajos gadījumos ir ievērojami apgrūtināta pierādījumu ieguve, lai uzsāktu administratīvā pārkāpuma procesu. Arī paši nodarbinātie trešo valstu valstspiederīgie dažādu iemeslu dēļ bieži nav vērsti uz sadarbību, piemēram, valodas zināšanu trūkums, bailes no darba devēja, nedrošība par uzturēšanās statusu un citi iemesli.

Normatīvajos aktos attiecībā uz sankcijām par nelikumīgi trešo valstu valstspiederīgo nodarbināšanu nav veiktas būtiskas izmaiņas. Attiecīgie likuma panti no Administratīvo pārkāpumu kodeksa pārcelti uz Imigrācijas likumu. Sodū piemērošanā problēmas sagādā pie atbildības saucamās personas identificēšana, jo īpaši, ja ir iesaistīti starpnieki vai darba spēka nodrošinājuma aģentūras.

Ja nodarbinātais trešās valsts valstspiederīgais strādā pie darba devēja, pie kura viņam nav piešķirtas tiesības uz nodarbinātību, vai vispār bez piešķirtām tiesībām uz nodarbinātību, tad tiek uzsākts administratīvā pārkāpuma process par trešās valsts valstspiederīgā veikto Imigrācijas likumā noteikto nodarbinātības nosacījumu pārkāpumu. Ja nodarbinātajam trešās valsts valstspiederīgajam nav derīgas vīzas vai uzturēšanās atļaujas, kā arī viņš nav ieguvis tiesības uz nodarbinātību, tiek uzsākts administratīvā pārkāpuma process par katru konstatēto pārkāpumu – par uzturēšanos Latvijas Republikā bez derīgas vīzas vai uzturēšanās atļaujas, par nodarbinātības nosacījumu pārkāpumu – un, pamatojoties uz Imigrācijas likumu, personai tiek izdots izbraukšanas rīkojums.

Lai iesniegtu sūdzību par darba devēju, trešo valstu valstspiederīgie, tāpat kā Latvijas valstspiederīgie, var vērsties pie VDI un VRS. Ja darbinieks nav saņēmis darba samaksu, viņš var vērsties ar iesniegumu VDI un/ vai tiesā. Tas vai persona valstī uzturas likumīgi, nelikumīgi vai ir izraidīta nemaina darba devēja pienākumu izmaksāt darba samaksu par padarīto darbu.